

De stervenstroost van de onwetende

In een studie, in het jaar 1890 verschenen, over kardinaal John Henry Newman, heeft Allard Pierson een vergelijking getrokken tussen de heilige van de oude en de gentleman van de nieuwe tijd.

De heilige, zo meende Pierson, had afgedaan. Hij paste slechts in de oude tijd, waarin het licht van de nieuwe eeuw nog niet was opgegaan. En in de gentleman tekende hij het beeld van de moderne mens. Zie hier enkele trekken van Piersons ideaal: „Tegenover het levenslot is hij als ten aanzien van zijn medemenschen: hij stelt niet vele eischen, erkentelijk voor iedere bloem, berustend in het onvermijdelijke. Pijn en krankheid doen hem zijn zelfbezit niet verliezen. Hij blijft vriendelijk zelfs tegenover den dood als deze zijn ernstige plicht komt vervullen. Geen tartend woord ontsnapt hem jegens het groote mysterie aan gene zijde van het graf. De welgevoeglijkheid verbiedt hem dat Mysterie anders dan met waardigheid te bejegenen. Want hij kent de grenzen van de menschelijke rede. Te helder van geest, om een snoevend ongeloof goed te keuren, waardeert hij vroomheid”. „In stille ontroering neemt hij afscheid van een leven, voor ieder aangenaam tot in het stervensuur en bij de uitvaart als voorbeeldig geprezen door veler tranen”.

In dit aristocratisch geloof van de onwetende, dit geloof van de agnosticist, die leeft en sterft bij de gedachten van het eigen hart, is Allard Pierson zes jaar later gestorven. Toen hij het einde voelde naderen en de krachten hem begaven, zeide hij: „Breng mij naar mijn laatste rustplaats”. En het was wel geheel in zijn geest, dat twaalf dagen later na afloop van de begrafenis op het Zutense kerkhof bazuinen de melodie deden horen van het reeds voor jaren door hem gedichte lied: „Stille nacht”, waarin we onder meer lezen:

O stille nacht
Die eens mij wacht,
Gij doet mijn hart niet vreezen,
Na moeite en strijd,
Zult gij een tijd
Van stoerloos rusten wezen!

Is er een opstanding?
De dichter weet het niet.
Het is een Mysterie voor hem.
Maar hij bejegt dat geheimenis „met waardigheid”:

En houdt het graf
Bij al zijn kaf
Een levensklein verborgen
Geen nood! 'k Begroet
Met frisschen moed,
Een nieuwen levensmorgen!

En hij eindigt met de woorden:

O stille nacht,
die mij eens wacht,
Gij doet mijn hart niet vreezen,
Gij, sombre dood!
Kunt morgenrood
Van schooner toekomst wezen.

Dat is de stervenstroost van de onwetende.
Het „misschien” van een „misschien”.
De verwachting van de gentleman.

De herinnering aan twee vers gedolven graven is bij ons nog levend. En ze heeft de heugenis aan andere graven bij ons gewekt. En we weten, dat het kerkhof nog niet verzadigd is.

En we huiveren.
Want de dood is niet een „stille nacht”.
Hij is de bezoldiging der zonde.
En we bidden God, dat we hem niet als gentleman mogen tegemoet gaan.

Dat we ervoor bewaard mogen worden in leven en in sterven ons „zelfbezit” niet te verliezen.

Maar dat we gevonden mogen worden in Hem, die om de Zijnen de dood huiverend is tegemoet gegaan, „een wórm, geen mán”: Vader, indien het mogelijk is, laat deze drinkbeker aan Mij voorbijgaan. En die door zijn gehoorzaamheid-tot-de-dood allen heiligen een oorzaak der eeuwige zaligheid is geworden.

Ik belijd
één Doop tot vergeving der zonden,
verwach
de opstanding der doden
en
het leven der toekomstige eeuw.

D. E. C.

teren dan de pen, want 't zijn allen landbouwers en handwerkslieden. Overdag moeten ze hard werken om voor hun gezin het brood te verdienen, slechts de avond en een deel van de nacht zijn voor de studie. Maar ze geloofden. Ze hoorden de goddelijke klanken en wandelden in het licht van Gods aanschijn. Ze werkten. En ze werkten blijvend.

Vergelijk nu voor een ogenblik die Opleiding daar

Latium en Hellas gepasseerd te zijn, de Semitica Regio; een onderdeel van dit gebied draagt de weinig bevoordende naam Arabia deserta; een klaarblijkelijk brede heirweg, de Via Regia, leidt dwars door Kanaän naar Jeruzalem.

Nu betreedt men dan de Regio Theologiae. 't Centrum daarvan wordt gevormd door Exegese en Dogmatiek. Maar de Exegese komt op de kaart voor als een weinig aanlokkelijk Exegese-woud, wie het wil betreden moet eerst doorkruisen de Aristarchia Sacra en de Introductie-gewesten. Geen toegang dus tot de exegese dan onder fauteur van Aristarchus, de strenge criticus, evenmin toegang tot de Schriftverklaring dan nadat men de wijdlopie „Inleidingen” doorgekropen is — 't gaat alles over de Schrift, de ene belemmering na de andere wordt opgeworpen als gold het, af te houden van het studeren in de Schrift. En in dat Exegese-woud ontspringen nu de bronnen voor de dogmatiek, op de kaart een brede rivier, met omzichtigheid te bevaren: men kan n.l. stranden op de Scylla en komt dan in 't beste geval terecht in de Regiones Nomadicae of in 't Land der Dwaallichten, of ook kan men met z'n schip op de Charybdis lopen en dan aanspoelen in 't gebied der Nevelen. Midden in de Dogmatiekstroom ligt een eiland met de plaatsen Heidelberg en Dordrecht — maar de versterkingen, die dit eiland moeten beschermen, zijn op de kaart aangegeven als Gedemonsteerde Forten.

Zó zag men in 1834 de studie der theologie — hoe kwam men daartoe? Welke geestes-structuur, welk tijdbeeld wordt hier in kaart gebracht? Van welke tijdgeest vinden we hier de afdruk, van welk geestelijk klimaat de neerslag?

1834, het is het jaar waarin de Utrechtse professor theologiae Jodocus Heringa uitgeeft zijn: *Berigt aangaande zeven stellingen betreffende de formulieren van eenigheid*, waarvan de laatste drie luiden: „Wat vrome en geleerde mannen, ingevolge besluit der Dordtsche Synode in 1619 vóór hun aanstelling tot de kerkelijke bediening hebben beleden, dat zij in alles instemden met onze Symbolische boeken, moet men zóó verklaren, dat zij gehouden worden in te stemmen met al de hoofdstukken der leer (!), bijzonder met die, door welker belijdenis onze gemeenten van andere Christelijke genootschappen (!) onderscheiden worden. Het formulier, voor soortgelijk geval, door de synode te 's Hage 1816 en 1831 voorgeschreven, moet zóó worden opgevat, dat zij die het onderschrijven belijden, dat onze symbolische boeken een leer voordragen, die overeenkomstig is met de boeken des O. en N. Verbonds, en daarom omhelsd moeten worden. Men moet de instelling onzer Kerk niet laken (!) volgens welke 'n samenstel der Christelijke leer voor de gemeente pleegt te worden voorgedragen naar den leidraad van den Paltischen Katechismus”;

't is het jaar, waarin Prof. Des Amorie van der Hoeven, zijn feestrede uitsprekend bij het tweehonderdjarig bestaan van het Seminarie der Remonstrantse Broederschap, uitdrukking geeft aan zijn vurig begeren, de scheidsmuren tussen de verschillende „afdelingen der jammerlijk verdeelde Christenheid” geslecht te zien, en uitroept: „Mij blijft aan het slot mijner rede slechts de wens over, dat geen derde jubeldag voor deze Kweekschool aanlichte”;

het jaar, waarin het tijdschrift, dat geacht werd theologische leiding te geven, de „Godgeleerde Bijdragen” het verband tussen de dood des Heren en onze zondenvergeving voor onoplosbaar houdt en verkondigt, dat „in de Schriften des N. Verbonds daaromtrent niets bepaalds geleerd wordt”;

het jaar, waarin de Groninger Richting uitgeeft: *Christelijke Betrachtingen*, en de lezers wijs maakt, dat geloven in Jezus betekent: met verstand, hart en gemoed leven in Jezus, wijl het voornaamste in het Christendom is „de openbaring en opleiding door God in Jezus Christus ons gegeven, om ons Gode steeds gelijkvormiger te maken”;

het jaar, waarin de tweede Utrechtse professor, H. J. Royaards, uitgeeft zijn *Heden daagsch Kerkrecht bij de Hervormden in Nederland*, wel te onderscheiden dus van het aloude kerkrecht der gereformeerde kerken, alsof het recht in Christus' kerk genormeerd wordt door de tijd, een boek waarin de schrijver beweert, dat de Formulieren van Enigheid zijn „uit den Bijbel ontleende formulieren ter bevordering van de eenheid in geloof en zeden” en dat, na de vorderingen der godgeleerde wetenschappen sedert twee eeuwen het onredelijk zou zijn te eisen wat de Dordtsche Synode van de predikanten vroeg te onderschrijven, n.l. dat al de artikelen en stukken der leer in Belijdenis, Catechismus en Dordtsche Leerregels in alles met Gods Woord overeenkomen;

het is de tijd, kortom, van het rationeel supra-naturalisme: er is een supranatureel Wezen, dat naturaliter werkt; de bijzondere Openbaring is een rijk geschenk Gods, maar dat geldt ook van de rede; billijk is het en passend, dat de Godsopenbaring onderworpen wordt aan de rede-toets. Dientengevolge worden de gereformeerde dogmata van al het „aanstotelijke” ontdaan en door zogenaamde „bijbelse voorstelling” aannemelijk gemaakt; de ergernis en dwaasheid van Christus' kruis wordt angstvallig bedekt, principiële vraagstukken roert men niet aan: dit voert tot „kleine vitterijen en zwarigheden, welke van geen belang zijn”;

het is de tijd van het juiste milieu — men gaat er

prat op „wetenschappelijk” goed bij te zijn, maar zich tevens te wachten voor de excessen der moderne kritiek; met dat al verdrinken de studenten in bijkomstigheden, partes formales, prolegomena, inleidingen; de latere prof. Van Oosterzee zingt een hooggestemd loflied op de derde hoogleraar, die in de dertiger jaren der vorige eeuw te Utrecht theologie doceerde: Hermannus Bouman; deze, die voor zijn rekening had Exegese van het O. en N. Testament, Hermeneutiek, Critiek en Theologia naturalis, doceerde Critiek in de geest van Griesbach, d.w.z. de tekstcritiek stelt de exegese in de schaduw, de weg wordt gebaad tot de conjecturaal-critiek, waarbij menselijk inzicht en persoonlijke smaak de tekst willekeurig wijzigen; men kent niet meer de gelovige onderwerping aan het Goddelijk getuigenis; het Woord Gods wordt niet meer gehoord en alzo niet verstaan in de majesteit van zijn ontkennend en kritisch vermogen, in de onverbiddelijke hoogheid van zijn eis, in de Goddelijke rijkdom van zijn vertroosting; de theologia naturalis ontzenuwt en atrophieert de dogmatiek, door uit haar in zich op te nemen wat „de rede” uit zichzelf kan voortbrengen naar men meent; de dogmatiek biedt geen hulp meer in de geestelijke strijd, geeft geen antwoord meer op de vragen van de dag — vervreemd van het Woord, vervreemdt men van de Belijdenis, vervreemdt men in elke levenssector van de waarheid, en de preken uit de eerste decennia der 19e eeuw dragen er, én in Utrecht, én door heel het land, het stempel van: natuur- en zedepreekjes. Zo preekt Ds J. W. Statius Muller over de onsterfelijkheid der dieren; Prof. Clariasse

Psalm 14 : 5-7

Vertaling N.B.G.

Maar God is bij 't rechtvaardige geslacht,
schrik overvalt eens hen, die 't kwaad beramen.
Gij kunt den wens der armen wel beschamen —
de HERE zal voor 't volk, dat Hem verwacht,
een toelucht zijn.

Och, dat uit Sion Israels redding daagt!
Als eens de tijden komen, dat de HERE
het lot van zijn vertrapte volk zal keren...
hoe Jacob juicht en Isrel, lang geplaat,
zich dan verheugt!

A. v. B.

over het ontstaan, het vallen en het nut van de regen; Ds E. Kist over het nuttig besteden van de tijd, in de winter; als het kerkgebouw van Ds Ebersbach in Amsterdam is afgebrand, houdt hij een preek over..... de jongeling te Nain, en brengt deze geschiedenis rechtstreeks in verband met de kerkbrand en kerkopbouw, zó, dat hij in het eerste punt van zijn rede handelt over het geleden verlies en in het tweede punt over de gegronde hoop op herstel.

Utrecht in 1834, dat betekent ook voor wat de theologie aangaat naar schier aller schatting in die dagen: een luisterrijke naam, een glorierijk verleden, men roemt op 't groot getal studenten, op de kunde der professoren, op de vooruitgang der wetenschap, op de zegen der „verlichting”;

maar één ding wordt in de „verlichte” kringen en bij de grote massa van 't volk niet meer gevonden: het beven voor het Woord des Heren. Liever dan dat men breekt onder Zijn wet, stelt men Hem tot in Zijn eigen huis de wet, en daarom was het, dat men de betekenis van de Belijdenis niet meer verstond. Men gevoelde die Belijdenis als een knellend juk, en besefte niet meer, dat ze is de gehoorzame greep van de kerk van Christus naar het Woord, de poging om het klare, doorzichtige spreken Gods in Zijn Woord te bewaren, om het te beveiligen tegen verbastering, verdraaiing, tegen allerlei „interpretatie”, dat overwinningswapen van de Anti-Christ, waarmee hij zijn tienduizenden verslaat. Juist daarom was men bereid, in de dagen van haar opstelling, voor haar het leven te geven. Daarom was men bereid, de Belijdenis te ondertekenen met zijn bloed. En als nu ook in onze tijd de Hervormde Kerk weer speelt met de Belijdenis, en een „belijdenis” wil zonder „Belijdenis”, en de leertucht voor tien jaar verdonkeremaant, en onder zeer vele en zeer mooie woorden bedekt, dat men in de kerk een voorzichtige verdrag gesloten heeft tussen geloof en ongeloof — dan is dat een brutale aanslag op het Woord des Heren, dan is dat een openbaring van het feit, dat men de Here ook thans in wat men als kerk ziet en kerk noemt, dat is dan in Zijn eigen huis, de wet stelt.

En nu wijs ik nog eens op dat jaar: 1834, het jaar der uitwerping. Eén man, maar die het brullen van de leeuw gehoord heeft, en nu profeteren moet. De wereld hoort: waar kom je mee voor de dag? Schamel begin. Tegenover de honderdduizenden Hervormden een verdwijnend kleine schare Afscheidenen. U vraagt naar de Opleiding? Om de 14 dagen kwam uit verschillende plaatsen van de provincie Groningen een twintigtal mannen bij Ds de Cock aan huis. Hij onderwijst hen in de uitlegging der H. Schrift, Bijbelse en kerkgeschiedenis, Dogmatiek en Predikkunde. 't Zijn allen mannen op leeftijd. Ze hebben vereelde handen, die beter spade en sikkel, hamer en beitel kunnen han-

s zelf mogen fluis-
wil met dat „roe-
rij m o e d i g-
volle verzekerdheid
zelfs. Dat wil de
t we God aanspre-
nen: Abba, Vader!
in z'n moedertaal
et Aramese woord
ook Paulus in z'n
noemt dus eerst
lan voor z'n lezers.
soeten wij het als
bevel van Chris-
der, die in de he-

also te mogen en
: op aarde is met
kunnen ons aardse
En lang niet alles
Zelfs als hun wil
vermogen niet. En
Maar de hemelse
soeit. En Hij kan
even. En wat zijn
ijn vermogen niet,
ren van hemel en
; en eindeloos ge-
htigheden en ont-
ij kan en wil en
van de dood vol-
noept in de nood
Welgelukzalig zijn
at een vrolijk ver-
heid des geloofs:

op dat: Gij hebt
nschap. Hoe kon
i de gemeente te
i niet kende! Hoe
kras gesproken?
n Christus gezegd
oord is: Paulus
of in Jezus Chris-
kennis der waar-
erd van dode af-
hadden ze dat ge-
angelie geopend?
n? Waren ze dan

en aan de Heilige
rd is het Woord
t die werkt door
geloof doet dat
t. Even rustig als
od de wereld ge-
eft gegeven, even
ft God de wereld
n heeft. Over het
t de Schrift veel
dat durven doen.
t vaak in allerlei
el dat sommigen
nnen voelen, bijv.
in ons hart. Men
est vaak in won-
zich-zelf-geraken.

of in de Heilige
e Jezus? Bidt ge
e Gods beloften?
le de Here Jezus
est gegeven. Die
ader! H. J. J.

KERKLIJK LEVEN

de Rector

ak van 1834 is
tsche Academie-
egeven thema de
Onder het door-
en lichte carica-
m van het beeld,
studie en studie-
i.

ch het uitgangs-
um; via de Pons
g door een brede
ieuze droomland,
end tot het Stu-
aat verleiden om
der verzoeking,
egeven om op de
aar recht op het
e bergketen van
r te komen berg-
g tot het uitge-
Op weg naar de
it taalgebied van